

تبیین تحول اجتماعی هیجانی کودکان: نقش تنیدگی مالی خانواده، درگیری پدر و دلبستگی مادر- کودک

Explanation Social-Emotional Development of Infants: The Role of Family Financial Stress, Father Involvement, and Mother-Infant Attachment

Vahidreza Pourtaghi
PhD Candidate in Educational
Psychology Shiraz University

Razieh Sheikholeslami, PhD
Shiraz University

راضیه شیخ الاسلامی *
دانشیار گروه روان‌شناسی تربیتی
دانشگاه شیراز

وحیدرضا پور تقی
دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی
دانشگاه شیراز

Farhad Khormae, PhD
Shiraz University

Masoud Hoseinchari, PhD
Shiraz University

مسعود حسین چاری
دانشیار گروه روان‌شناسی تربیتی
دانشگاه شیراز

فرهاد خرمایی
دانشیار گروه روان‌شناسی تربیتی
دانشگاه شیراز

چکیده

هدف این پژوهش تبیین تحول اجتماعی - هیجانی کودکان بر اساس تنیدگی مالی خانواده، درگیری پدر و دلبستگی مادر- کودک بود. پژوهش بر اساس مدل علی بود. ۲۲۱ مادر به فرم بلند ابزارهای تحول اولیه با گزارش مراقب (آلتافیم و دیگران، ۲۰۲۰)، مقیاس دلبستگی پس از زایمان مادر (کاندن و کورکیندال، ۱۹۹۸)، مقیاس درگیری پدر (رِمپل و رِمپل، ۲۰۱۱؛ هاوکینز و دیگران، ۲۰۰۲) و مقیاس تنیدگی مالی خانواده (کراندال، مگناسون، نوویلا، نوویلا و دیر، ۲۰۱۷) پاسخ دادند. نتایج نشان داد اثر دلبستگی مادر- کودک بر تحول اجتماعی - هیجانی کودک و اثر درگیری پدر بر دلبستگی مادر- کودک مثبت بود. نتایج آزمون بوت استراپ حاکی از نقش واسطه‌ای دلبستگی مادر- کودک در رابطه بین درگیری پدر و تحول اجتماعی - هیجانی کودک بود. در فرایند اصلاح مدل، متغیر تنیدگی مالی خانواده از مدل پیشنهادی پژوهش حذف شد. بر اساس یافته‌های این پژوهش درگیری پدر می‌تواند با بهبود دلبستگی مادر - کودک، تحول اجتماعی - هیجانی کودک را افزایش دهد.

واژه‌های کلیدی: تنیدگی مالی خانواده، تحول اجتماعی - هیجانی، دلبستگی مادر- کودک، درگیری پدر، کودک

Abstract

This study aimed to explain the socio-emotional development of infants based on family financial stress, father involvement, and mother-infant attachment. The study was a causal model. Two hundred twenty-one mothers completed the long form of Caregiver Reported Early Development Instruments (Altafimi et al., 2020), Maternal Postpartum Attachment Scale (Condon & Corkindale, 1998) Father Involvement Scale (Rempel & Rempel, 2011; Hawkins et al., 2002), and Family Financial Stress Scale (Crandall, Magnusson, Novilla, Novilla & Dyer, 2017). The results showed the positive effect of mother-infant attachment on the social-emotional development of infants. The father's involvement also had a positive effect on the mother-infant attachment. The mediating role of mother-infant attachment in the relationship between father involvement and the socio-emotional development of infants was confirmed. In the model modification process, the family financial stress variable was removed from the proposed research model. According to the research findings, the father's involvement can improve the mother-infant attachment and thus increase the social-emotional development of the infant.

Keywords: family financial stress, father involvement, infant, mother-infant attachment, socio-emotional development

received: 13 June 2021

accepted: 31 July 2022

دریافت: ۱۴۰۰/۰۳/۲۳

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۰۹

*Contact information: sheslami@shirazu.ac.ir

این مقاله برگرفته از رساله دکتری روان‌شناسی تربیتی است.

مقدمه

تحول روان‌شناختی کودکان و عوامل مؤثر بر آن از جمله موضوع‌هایی است که در سال‌های اخیر توجه روان‌شناسان را بیش از پیش به خود معطوف کرده است. والدین در سنین ابتدایی تمام هم و غم خود را صرف تحول و سلامت جسمانی کودک می‌کنند، و توجه اندک و ناچیزی نسبت به سایر جنبه‌های تحول به ویژه تحول اجتماعی - هیجانی کودکان^۱ زیر سه سال دارند. یکی از عوامل بی‌توجهی به ابعاد روانی تحول کودک، ناآگاهی والدین از وجود تغییرات مهم تحول روانی در ابتدای کودکی است. این بی‌توجهی در حالی رخ می‌دهد که نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد کودکی یک مرحله بحرانی و مهم تحولی است (لاجینس - اونیل و دیگران، ۲۰۱۸) و کودکان در این مرحله به سرعت در حال تحول هستند. کودکان اساسی‌ترین مهارت‌های تحولی خود را در این دوره کسب می‌کنند (بلک و دیگران، ۲۰۱۷؛ زایچ و یورتنه، ۲۰۲۰) و چنانچه در این دوره، شرایط محیطی مساعد برای کودک فراهم نشود، جبران عقب‌ماندگی تحولی بسیار دشوار است (سیگلن و رایدر، ۲۰۱۸). بی‌تردید، فراهم‌آوردن شرایط محیطی مساعد، مستلزم شناسایی عوامل مؤثر بر تحول است و این امر حاصل نمی‌شود مگر با سازمان‌دهی پژوهش‌های گسترده در حوزه تحول کودک.

کودکان را از ابتدای تولد تا حدود دو سالگی که زبان شروع به شکفتن می‌کند کودک می‌نامند (جانسن و بلاسکو، ۱۹۹۷) و منظور از تحول کودک، تغییر و نمو یافتگی جسمانی، هیجانی، رفتاری و ذهنی کودک در این برهه از زندگی است (پوردی، ۲۰۱۹). اگرچه پژوهشگران ابعاد مختلف تحول کودکان مانند تحول شناختی، تحول حسی - حرکتی، تحول زبانی و تحول اجتماعی - هیجانی را مورد بررسی قرار داده‌اند (لاجینس - اونیل و دیگران، ۲۰۱۸؛ لانکاستر و دیگران، ۲۰۱۸) اما اطلاعات بسیار اندکی درباره تحول کودکان زیر ۳ سال که امکان سنجش مستقیم آن‌ها محدود و بررسی آن‌ها به‌طور کلی دشوارتر است، موجود

است (آلتایم و دیگران، ۲۰۲۰). یکی از مهم‌ترین ابعاد تحول کودک، تحول اجتماعی - هیجانی است که کمتر مورد توجه واقع شده است (یاوران، سهرابی و حقیقی، ۲۰۱۸). تحول اجتماعی - هیجانی عبارت است از ظرفیت در حال پدیدایی کودکان برای شکل‌گیری رابطه نزدیک و ایمن با بزرگسالان و همسالان، تجربه، تنظیم و بیان هیجان‌ها به شیوه‌ای هماهنگ با اجتماع و فرهنگ، کاوش محیط و یادگیری که در بستر خانواده، جامعه و فرهنگ تحقق می‌یابد (دارلینک - چرچیل و لیمن، ۲۰۱۶).

تحول اجتماعی - هیجانی کودکان ابتدا به وسیله فرایندهای هیجانی مادر - کودک هدایت می‌شود (هولنشتین، تای و لاقید، ۲۰۱۷) و رابطه آغازین مراقب و کودک اهمیت زیادی در پیامدهای تحولی کودکان دارد (سیدموسوی و نوری مقدم، ۲۰۱۶؛ ماس، وریریسویک و ون‌باکل، ۲۰۱۳). چنانچه رابطه مثبتی بین مراقب و کودک شکل نگیرد، ممکن است مراقب در مراقبت از کودک کوتاهی کند و سلامت کودک دچار آسیب شود (ریرا - مارتین و دیگران، ۲۰۱۸؛ کوچاک و اوزجان، ۲۰۱۸). مطابق با شواهد پژوهشی، پیوند مستحکم و مبتنی بر عشق بین مادر (به‌عنوان اولین مراقب) و کودک موجب می‌شود کودک از تحول اجتماعی، جسمانی و روانی سالم‌تری برخوردار شود (گیبز، فورستی و لیبرت، ۲۰۱۸). توانایی‌های اجتماعی و هیجانی کودک در بستر این ارتباط اساسی شکل می‌گیرد (ایوب، بارتلت و شوارتز، ۲۰۱۴) و از جمله ارتباط‌های مؤثر بر تحول بهینه کودکان، دلبستگی^۲ مادر - کودک است (کاندن و کورکیندال، ۱۹۹۸) و مبین رابطه عاطفی منحصربه‌فردی است که بین مادر و فرزندش در ابتدای کودکی شکل می‌گیرد و همراه با احساس امنیت و آرامش است (ریرا - مارتین و دیگران، ۲۰۱۸). در طول تعامل‌هایی که کودک با مراقب خود دارد، اطلاعات و انتظارات اجتماعی در وی شکل می‌گیرد که در قالب مدل‌های کاری درونی^۳ ذخیره و پردازش می‌شوند. این مدل‌ها دارای آثار طولانی‌مدت بر کودک است و اگر مراقب با دلسوزی

1 - socio-emotional development

2 - attachment

3 - internal working models

بیانگر حضور و در دسترس بودن پدر است و مسئولیت‌پذیری^۴ نمایانگر توانایی طراحی فعالیت‌هایی است که با سن و نیازهای کودک مطابقت دارد (لامب، پلک، چارنلو و لوین، ۱۹۸۷). به‌طور کلی، مشارکت فعال پدر در سال‌های اولیه زندگی کودک، تحول روان‌شناختی وی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (رول و دیگران، ۲۰۱۹؛ یون و دیگران، ۲۰۱۸) و پیامدهای مثبتی در آینده برای کودک خواهد داشت (اوپوندو، ردشاو، ساوج - مکگلین و کویجلی، ۲۰۱۶). کابرا، شانون و تامیس - لماندا (۲۰۰۷) به این نتیجه رسیده‌اند که درگیری پدر تأثیر مهمی بر تحول شناختی، اجتماعی و هیجانی و زبان‌کودکان در ۲۴ و ۳۶ ماهگی و تحول اجتماعی و هیجانی آن‌ها در سن پیش‌دبستانی دارد. برونسی - تینکیو، کارانو، هورویتس و کینو کاوا (۲۰۰۸) در پژوهش خود دریافته‌اند که بین جنبه‌های مختلف درگیری پدر (فعالیت‌های محرک شناختی، مراقبت فیزیکی، صمیمیت پدر و فعالیت‌های مراقبتی) و تحول کودکان رابطه وجود دارد. اوپوندو و دیگران (۲۰۱۶) نیز با بررسی درگیری پدران در مراقبت‌های ابتدای کودکی و آثار آن بر رفتار کودک در سال‌های آتی نشان داده‌اند جنبه‌های روانی و هیجانی درگیری پدران در تربیت اولیه کودک، به‌ویژه درک جایگاه خود به‌عنوان پدر و مطابقت خود با این نقش، به‌جای کمیت مشارکت مستقیم آنان در مراقبت از کودک، با پیامدهای رفتاری مثبت در کودکان ارتباط دارد. نتایج پژوهش سالانوا (۲۰۱۶) نیز رابطه بین فراوانی درگیری پدران و تحول کودکان را تأیید نکرد اما نشانگر اثر مثبت کیفیت دلبستگی پدر - کودک بر تحول کودکان بود.

در کنار شواهد مربوط به تأثیر مستقیم درگیری پدر در تحول روان‌شناختی کودکان، برخی از پژوهش‌ها نیز نشان داده‌اند که درگیری پدران به شکل غیرمستقیم تحول کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برای مثال، جکسن (۲۰۱۷) در پژوهشی دریافته است که درگیری پدر در دوران بارداری و هنگام تولد کودکانی که از لحاظ پزشکی در معرض خطر هستند، با تحول عصبی آنان در ارتباط است اما در کل نمونه بین درگیری پدر در دوران

و به‌موقع به نیازهای جسمانی و روان‌شناختی کودک پاسخ دهد و نسبت به علائم وی حساس و گوش به‌زنگ باشد، مدل کاری درونی کودک حاوی اطلاعاتی مبنی بر ارزشمندی خود و مراقب (دیگران) خواهد شد. به این معنا که به خود و دیگران بازخورد مثبتی پیدا خواهد کرد و این بازخورد رفتارهای آتی وی را هدایت خواهد کرد (سیگلن و رایدر، ۲۰۱۸). بنابراین به لحاظ اجتماعی فعال‌تر است و با انتظارات اجتماعی مثبت با محیط اجتماعی پیرامون خود برخورد می‌کند (بابرو، آلینک، هافمیجر، بیکرمنز - کرانبرگ و وان ایچزندورن، ۲۰۱۵). هم‌چنین، کودکانی که از دلبستگی ایمن برخوردارند، مستقلانه در محیط پیرامون خود به کنکاش و اکتشاف می‌پردازند (سیگلن و رایدر، ۲۰۱۸)، با محرک‌های بیشتری در تعامل هستند و این تعامل‌ها تحول اجتماعی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. نتایج پژوهش میسون، بریگز و سیلور (۲۰۱۱) نشان داده است که احساس دلبستگی مادر به کودک نقش مهمی در تحول اجتماعی - هیجانی کودک دارد و افسردگی پس از زایمان با واسطه دلبستگی مادر - کودک بر تحول کودک اثرگذار است.

افزون بر دلبستگی مادر - کودک، نقش پدر نیز در تحول روانی کودکان غیرقابل انکار است (جکسن، ۲۰۱۷) و در سالیان اخیر، توجه پژوهشگران به رفتار پدران با عنوان درگیری پدر^۱ معطوف شده است (سو، کوبریچ و میلر، ۲۰۱۷). درگیری پدر سازه‌ای پیچیده و چندبعدی است که در متون علمی تعاریف مفهومی و عملیاتی متفاوتی از آن به چشم می‌خورد (رمپل و رمپل، ۲۰۱۱). در متون اولیه، درگیری پدر به‌لحاظ کمی مد نظر قرار گرفته است و با شاخص‌هایی همچون میزان زمانی که پدر با کودک می‌گذرانند، در دسترس بودن فیزیکی پدر یا فراوانی تعامل پدر با کودک تعریف شده است (هاوکینز و پالکویتز، ۱۹۹۹). به تدریج روی آورد کمی جای خود را به روی آورد کیفی داد (یون، بلامی، کیم و یون، ۲۰۱۸) و درگیری پدر در قالب سه مؤلفه مفهوم‌سازی شد: مشغولیت^۲ یعنی مدت زمانی که پدر در تماس مستقیم با فرزندان است، قابلیت دسترسی^۳

کودکی و تحول کودک رابطه‌ای یافت نشد. جکسن این یافته را دال بر اثر غیرمستقیم پدر بر تحول کودک می‌داند. مطابق با یافته‌های پژوهشی، والدین علاوه بر اینکه به‌طور مستقیم بر تحول کودکان اثر می‌گذارند، از طریق رابطه خود با دیگر بزرگسالانی که در شبکه مراقبتی کودک قرار دارند، تحول کودکان را تحت تأثیر قرار می‌دهند (مارسیگلیو، آماتو، دی و لمب، ۲۰۰۰؛ ون باکل و هال، ۲۰۲۰). بر این اساس، بررسی روابط والد - کودک در بستر روابط والدین با یکدیگر، نتایج دقیق‌تری را به‌دست می‌دهد (فاگان و بارنت، ۲۰۰۳؛ ماس و دیگران، ۲۰۱۳). پژوهشگران خانواده یکی از ابعاد مهم نظام خانواده را هم‌والدگری می‌دانند. به این معنا که والدین چگونه هماهنگ با هم در وظایف والدگری^۱ عمل می‌کنند (فینبرگ و کان، ۲۰۱۶). مطابق با این نظر، هم‌والدگری حمایتی و متقابل، آثار نیرومندی در تحول کودکان ایجاد می‌کند (لامب و لوپس، ۲۰۱۵). درگیری پدر می‌تواند در مادر تمایل به شیردهی به کودک ایجاد کند (الکساندر، اریوردان و فارمن، ۲۰۱۰) و احتمال ابتلاء مادر به افسردگی پس از زایمان را کاهش دهد (چانگ، هالپرن و کافمن، ۲۰۰۷). بدین ترتیب مادر لحظه‌های لذت‌بخش‌تری با کودک خود دارد و با کیفیت بیشتری از او مراقبت خواهد پرداخت (فراسکارولو، زوج - گایدرون و فاووز، ۲۰۰۵). درگیری پدر منجر به کاهش هیجان‌ها منفی (وانگ، وو و یون، ۲۰۱۹) و افزایش اعتماد به خود مادر در والدگری (کانگ، کیم و سان، ۲۰۰۴) می‌شود و زمینه روابط مؤثرتری را بین مادر و کودک فراهم می‌آورد (تیزر و دیگران، ۲۰۰۹؛ کلا، ۲۰۱۸).

علاوه بر این، بر اساس روی آورد نظام‌های بوم‌شناختی تحولی^۲ (کابرا و ولینگ، ۲۰۱۹) پدر بخشی از نظام پویایی از روابط درونی بین فرزندان و مراقبان است. این روی آورد توضیح می‌دهد که چگونه این روابط در طول زمان و تحت تأثیر عوامل بافتی و اجتماعی تغییر می‌کنند. در واقع مطابق با این روی آورد کمیت و کیفیت عملکرد والدین تحت تأثیر عوامل

متعددی قرار می‌گیرد. عوامل آسیب‌زای بوم‌شناختی مانند تنیدگی والدگری، اضطراب مادر، اتفاق‌های مهم زندگی و مشکل‌های سازگاری خانواده می‌توانند بر روابط کودک و والدین تأثیرگذار باشند (مکنزی و مکدوناف، ۲۰۰۹). عوامل تنیدگی‌زای ناشی از مسائل بوم‌شناختی بر ادراک‌ها و اسنادهای مادر در مورد رفتار کودک خود تأثیر منفی می‌گذارد و در موارد حاد موجب بدرفتاری با کودک^۳ می‌شوند (بوگنتال، الرسن، لین، رینی و کوکوتویچ، ۲۰۰۲). جیمنز، بامول و تامیس - لماندا (۱۹۹۸) رابطه معناداری بین تنیدگی مادران و نوع تعاملی که با کودک خود برقرار می‌کردند، به‌دست آوردند. مادران با تنیدگی بالا تمایل بیشتری داشتند که توجه کودک را از شیء مورد علاقه او منصرف کنند. این مؤلفان تنیدگی را با رفتارهای مداخله‌ای^۴ مادران، مرتبط دانسته‌اند. به‌عبارت دیگر، تنیدگی مفرط والدین از طریق تأثیر بر والدگری می‌تواند بر تحول شناختی - اجتماعی کودک تأثیر منفی داشته باشد (گاجاردو، اشنایدر و پترسون، ۲۰۰۹).

از جمله منابع تنیدگی که کیفیت والدگری و به‌ویژه درگیری پدر را تحت تأثیر قرار می‌دهد، سطح اقتصادی و درآمدی خانواده است (رول و دیگران، ۲۰۱۹؛ کراندال، مگناسون، ناویلا، ناویلا و دیر، ۲۰۱۷؛ وارقز و واچن، ۲۰۱۶). سختی مالی^۵، از جمله عوامل تنیدگی‌زاست که در یک مدل جامع درباره کودکان باید مورد توجه قرار بگیرد. با مرور پژوهش‌هایی که درآمد خانواده را به‌عنوان عاملی برای سختی مالی در نظر گرفته‌اند و مشاهده تناقض در بین نتایج این پژوهش‌ها می‌توان نتیجه گرفت که شاید در نظر گرفتن صرف درآمد پایه خانواده نتواند ملاک خوبی برای سختی مالی باشد، بلکه باید سطح روانی سختی مالی مورد توجه قرار گیرد (وب، زیمر - گمبک، اسکافام، اسکات و باربر، ۲۰۱۸). به‌طوری که هرچه والدین تنیدگی مالی بیشتری را دریافت کنند، تبعات منفی بیشتری برای کودکان به‌همراه خواهد داشت. بنابراین، می‌توان گفت از جمله عواملی که بر درگیری پدر در امور والدگری

1 - co-parenting

2 - developmental ecological systems

3 - child maltreatment

4 - intrusive

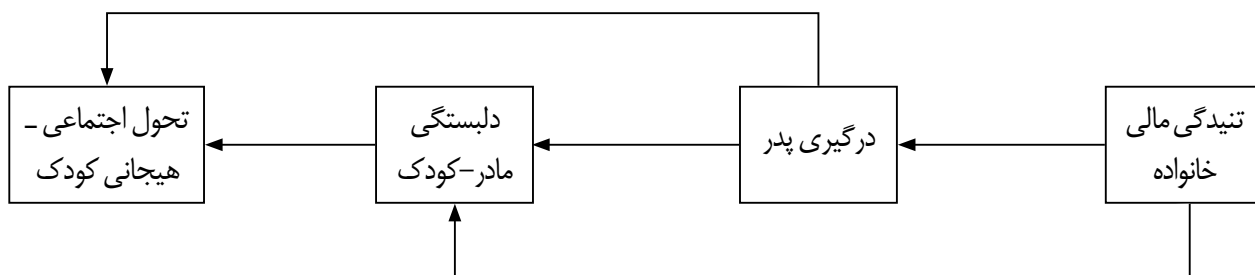
5 - financial hardship

و دلبستگی مادر - کودک بر تحول اجتماعی - هیجانی کودکان پردازد و این مسئله را مورد توجه قرار داده است که آیا رابطه بین دلبستگی مادر کودک و تحول اجتماعی - هیجانی کودک تحت تأثیر درگیری پدر قرار می‌گیرد؟ و آیا تنیدگی مالی می‌تواند این روابط را تحت تأثیر قرار دهد؟ به‌رغم آنکه سطح تحول در دوران کودکی، تحول در سنین بالاتر را پیش‌بینی می‌کند (کنائر، اوزر، داو و فرنالد، ۲۰۱۹)، بر موفقیت‌های بعدی زندگی اثرگذار است (مک‌کوی، والدمن، تیم و فینک، ۲۰۱۸) و مبنایی اساسی برای بهزیستی در آینده است (اشداون و برنارد، ۲۰۱۲)، پژوهش‌های کمی به این دوره تحولی اختصاص یافته است. بر این اساس، هدف این پژوهش تعیین نقش واسطه‌ای درگیری پدر و دلبستگی مادر - کودک در رابطه بین تنیدگی مالی و تحول اجتماعی - هیجانی کودک است. مدل مفهومی پژوهش در شکل ۱ نشان داده شده است. فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

۱. تنیدگی مالی خانواده بر درگیری پدر اثر مستقیم منفی دارد.
۲. تنیدگی مالی خانواده بر دلبستگی مادر - کودک اثر مستقیم منفی دارد.
۳. درگیری پدر بر دلبستگی مادر - کودک اثر مستقیم مثبت دارد.
۴. درگیری پدر بر تحول اجتماعی - هیجانی کودک اثر مستقیم مثبت دارد.
۵. دلبستگی مادر - کودک بر تحول اجتماعی - هیجانی کودک اثر مستقیم مثبت دارد.
۶. درگیری پدر و دلبستگی مادر - کودک در رابطه تنیدگی مالی خانواده با تحول هیجانی - اجتماعی کودک نقش واسطه‌ای ایفا می‌کنند.

اثر می‌گذارد، تنیدگی مالی است که خانواده با آن مواجه است (پونت، ووترز، گودمی و مورتلنن، ۲۰۱۶). تنیدگی مالی عبارت است از نگرانی‌ها و ناامنی‌های ناشی از وضعیت مالی خانواده (پونت و دیگران، ۲۰۱۶). وب و دیگران (۲۰۱۸) با استناد به مدل تنیدگی مالی خانواده کانگر^۱ و الدر^۲ (۱۹۹۴) اشاره می‌کنند که سختی مالی ادراک‌شده توسط والدین از طریق فرایندها و عملکردهای والدگری مانند کاهش مراقبت، افزایش رفتارهای تنبیهی و سطح بالای تعارض والدین بر سازش‌یافتگی کودکان تأثیر منفی می‌گذارد. طبق پژوهش البهادلی، شارپ، هوگس، اوباسی و نیکلاس (۲۰۱۵) والدینی که سطوح بالای تنیدگی به‌ویژه تنیدگی ناشی از مشکلات مالی را متحمل می‌شوند، نسبت به فرزندان خود کمتر مهربان و پاسخگو هستند و احتمال بیشتری دارد که از ابزار قدرت استفاده کنند. نتایج پژوهش وب و دیگران (۲۰۱۸) نشان داده است که سختی مالی علاوه بر اینکه با تنیدگی زندگی، ضعف سلامت و فشار روانی مادر در ارتباط است، با تعامل‌های منفی والد-کودک، تأدیب متناقض، ضعف پیوند عاطفی بین والد و کودک نیز رابطه دارد.

این پژوهش بر اساس روی‌آورد نظام‌های بوم‌شناختی تحولی و نظریه‌های سیستمی خانواده که در بررسی تحول کودکان بر توجه به شبکه پیچیده تعامل‌هایی که در سطوح مختلف اتفاق می‌افتد، تأکید دارند (سامروف و مکنزی، ۲۰۰۳؛ کابرا و ولینگ، ۲۰۱۹)، تلاش کرده است به مکانیزم اثرگذاری تنیدگی مالی خانواده، درگیری پدر

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش

این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری مادران مراجعه کننده به مراکز بهداشت منطقه ۵ شهر تهران بود که با همسر خود زندگی می کردند و کودک یک ساله سالم (به تشخیص مرکز بهداشت منطقه) داشتند. بر اساس نظر کلاین (۲۰۱۵) مبنی بر کفایت حجم نمونه به نسبت ۲۰ برابر پارامترهای مدل، ۲۲۱ مادر (با میانگین سنی ۳۳/۴ و انحراف استاندارد ۴/۳ سال) با روش نمونه برداری تصادفی خوشه ای انتخاب شدند. برای انتخاب شرکت کنندگان ابتدا ۴ مرکز از ۶ مرکز بهداشت منطقه ۵ شهر تهران به صورت تصادفی انتخاب شدند و سپس لیست شماره تماس خانواده هایی که فرزند بین ۱۲ تا ۱۳ ماه داشتند اخذ شد. پس از تماس با خانواده در صورتی که برای مشارکت در پژوهش موافقت داشتند، لینک الکترونیک پرسشنامه برای آن ها ارسال می شد. در میان شرکت کنندگان در پژوهش ۷ نفر مدرک دکتری، ۵۲ نفر کارشناسی ارشد، ۱۱۳ نفر کارشناسی، ۱۷ نفر کاردانی، ۳۱ نفر دیپلم داشته و ۱ نفر زیر دیپلم بودند.

فرم بلند ابزارهای تحول اولیه با گزارش مراقب (آلتایم و دیگران، ۲۰۲۰). فرم بلند ابزارهای تحول اولیه با گزارش مراقب یک ابزار جدید برای سنجش تحول کلی کودکان زیر ۳ سال است که مبتنی بر گزارش مراقب کودک است. این ابزار ۱۰۸ ماده (به علاوه ۸ ماده که به طور مجزا برای اندازه گیری سلامت روانی استفاده می شود) دارد که به ترتیب از آسان به سخت تنظیم شده و با توجه به سن کودک نقطه شروع سؤالها متفاوت است و پاسخ دادن به سؤالها تا جایی ادامه پیدا خواهد کرد که پاسخ پنج سوال متوالی منفی باشد. افراد در پاسخ به هر سؤال سه حالت بله، خیر یا نمی دانم را انتخاب کنند. تنها ماده ۹ و ۱۰۲ به صورت معکوس نمره گذاری می شوند. سازندگان این ابزار افزونه ای را در نرم افزار R فراهم کرده اند که با وارد کردن داده ها در آن، نمره های خام و استاندارد شده هر یک از ابعاد و نمره کل در اختیار

پژوهشگران قرار می گیرد. آلتایم و دیگران (۲۰۲۰) ضریب آلفای کرونباخ فرم ویژه کودکان ۱۲ ماهه ای ۱۷ ماه را برابر ۰/۸۳ گزارش کردند و برای بررسی روایی سازه ابزار از روش "آزمون فرضیه"^۱ استفاده کردند. نتایج، این فرضیه را مبنی بر آنکه کودکان دختری که از خانواده های با تحصیلات و سطح اجتماعی-اقتصادی بالاتر بودند و در محیط خانه تحریک های بیشتری را دریافت می کنند، نمره های تحولی بیشتری در آزمون کسب خواهند کرد، تأیید کرد. مک کوی و دیگران (۲۰۱۸) نیز در پژوهش خود روایی ملاکی همزمان این ابزار را از طریق محاسبه همبستگی آن با چندین ابزار مختلف سنجش تحول کودکان شامل پرسشنامه سنین و مراحل: اجتماعی هیجانی^۲، مقیاس تحول کودک و نوپای بیلی^۳ و پروژه منطقه ای در باره شاخص های تحول کودک^۴ بررسی کردند و با توجه به اینکه همبستگی های به دست آمده بین ۰/۳۴ تا ۰/۹۲ بود، روایی ابزار مذکور را مناسب ارزیابی کردند. از این ابزار برای اولین بار در ایران در این پژوهش استفاده شده است. برای استفاده از این ابزار در ابتدا ماده ها توسط پژوهشگر ترجمه شد و سپس ترجمه ابتدایی توسط کارشناسان زبان فارسی و انگلیسی مورد بازبینی قرار گرفت و پس از اعمال اصلاحات لازم، نسخه نهایی تأیید شده مورد استفاده قرار گرفت. در این پژوهش، روایی محتوایی این ابزار طبق نظر ۳ نفر از متخصصان روان شناسی تحولی بررسی و مورد تأیید قرار گرفت. اعتبار آن نیز با استفاده از روش کودر ریچاردسون ۰/۸۰ به دست آمد.

مقیاس دلبستگی پس از زایمان مادر^۵

(کاندن و کورکیندال، ۱۹۹۸). این مقیاس ۱۹ ماده ای با هدف سنجش پاسخ هیجانی مادر به کودک برای سنجش دلبستگی مادر - کودک ساخته شده و سه مؤلفه کیفیت دلبستگی^۶ (۹ ماده)، عدم خصومت^۷ (۵ ماده) و لذت در تعامل^۸ (۵ ماده) را می سنجد. متناسب با هر ماده دو تا پنج گزینه برای انتخاب کردن وجود دارد. نمره گذاری این مقیاس بدین ترتیب است که

1 - Caregiver Reported Early Development Instruments (CREDI)	5 - Relational Projection on Child Development Indicators
2 - hypothesis-testing	6 - quality of attachment
3 - Ages & Stages Questionnaire: Social-Emotional	7 - absence of hostility
4 - Bayley Scales of Infant and Toddler Development	8 - pleasure in interaction

مهربانی^{۱۰} (۷ ماده) را می‌سنجد (فلین - بومن، ۲۰۱۹). پاسخ‌دهنده به هر ماده در یک مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای از هرگز (نمره صفر) تا بسیار زیاد (نمره ۴) پاسخ می‌دهد. رمپل، رمپل، خوچ و وویی (۲۰۱۷) دامنه اعتبار سه بُعد آن را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بین ۰/۷۸ تا ۰/۹۱ گزارش کرده‌اند. با توجه به تأکید این پژوهش بر اثرهای غیر مستقیم درگیری پدر به ویژه تأثیری که بر مادر دارد، علاوه بر مقیاس تعامل پدر- کودک، ماده‌های مربوط به یکی از ابعاد سیاهه درگیری پدر (هاوکینز و دیگران، ۲۰۰۲) با عنوان "حمایت از مادر" نیز مورد استفاده قرار گرفت. سیاهه درگیری پدر ۲۶ ماده دارد و ۹ مؤلفه مختلف از درگیری پدر را می‌سنجد که در این پژوهش از مؤلفه حمایت از مادر (۳ ماده) استفاده شد. پاسخ‌دهنده به هر ماده در یک مقیاس لیکرت ۶ درجه‌ای (نمره صفر = خیلی ضعیف و نمره ۵ = عالی) پاسخ می‌دهد. در نسخه اصلی، این ابزار توسط پدر تکمیل می‌شود اما در این پژوهش با تغییر جزئی در نگارش، ابزار به‌وسیله مادران تکمیل شده است. برای مثال یک نمونه از ماده‌های این ابزار عبارت است از: "چقدر همسران به عنوان یک پدر در انجام این کارها خوب بوده است". هاوکینز و دیگران (۲۰۰۲) روایی سازه ابزار را از طریق تحلیل عاملی تأییدی بررسی و دامنه بار عاملی مؤلفه‌ها را از ۰/۴۹ تا ۰/۹۰ به دست آوردند. این پژوهشگران ضرایب اعتبار سیاهه را با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ استفاده کردند و ضرایبی در دامنه ۰/۷۵ تا ۰/۸۷ گزارش کردند. همان‌گونه که عنوان شد در این پژوهش تنها از بعد "حمایت از مادر"^{۱۱} این سیاهه به همراه مقیاس تعامل پدر- کودک به صورت یک ابزار برای سنجش درگیری پدر استفاده شد. مقیاس درگیری پدر در ایران برای اولین بار در این پژوهش استفاده شد. برای استفاده از این ابزار در ابتدا ماده‌ها توسط پژوهشگر ترجمه شد و سپس ترجمه توسط کارشناسان زبان فارسی و انگلیسی مورد بازبینی قرار گرفت و پس از اعمال اصلاحات لازم، نسخه نهایی تأیید شده مورد استفاده

پاسخ‌های هر ماده از ۱ (نشانه دل‌بستگی پایین) تا ۵ (نشانه دل‌بستگی بالا) نمره‌گذاری می‌شود (کاندن، ۲۰۱۵). سازندگان مقیاس، اعتبار آن را قابل قبول گزارش کرده‌اند (آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۸) و روایی آن را از طریق تحلیل عامل اکتشافی و روایی همزمان بررسی کرده‌اند. تحلیل عامل اکتشافی وجود سه عامل را که حدود ۴۷ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کردند، نشان داد. همچنین نمره‌های حاصل از این ابزار با حالت‌های هیجانی منفی مانند افسردگی، اضطراب و خشم همبستگی منفی معنادار به ترتیب ۰/۴۶، ۰/۳۴ و ۰/۳۹ داشتند. حسن‌پور و دیگران (۲۰۱۸) و زینالی، مظاهری، صادقی و جباری (۲۰۱۱) نیز اعتبار مناسبی (آلفای کرونباخ کل به ترتیب برابر با ۰/۷۳ و ۰/۶۹) را برای این ابزار گزارش کرده‌اند در این پژوهش از روش تحلیل عامل تأییدی برای تعیین روایی این مقیاس استفاده شد و الگوی ۳ عاملی آن مورد تأیید قرار گرفت. شاخص‌های نیکویی برازندگی مدل شامل نسبت مجذور خی به درجه آزادی، شاخص برازندگی تطبیقی^۱، شاخص برازندگی^۲، شاخص برازندگی افزایشی^۳، ریشه دوم واریانس خطای تقریب^۴، و ریشه دوم میانگین مربعات خطای تقریب به ترتیب ۱/۴۹، ۰/۸۹، ۰/۹۱، ۰/۸۹، ۰/۰۵ و ۰/۶۳ به دست آمد. بنابراین، می‌توان گفت مدل مذکور برازندگی مطلوبی با داده‌ها دارد. دامنه بار عاملی ماده‌ها از ۰/۳۱ تا ۰/۶۷ بود. همچنین، ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس دل‌بستگی پس از زایمان مادر ۰/۷۲ به دست آمد.

مقیاس درگیری پدر^۵. در این پژوهش

برای سنجش درگیری پدر ترکیبی از مقیاس تعامل پدر- کودک^۶ (رمپل و رمپل، ۲۰۱۱) و بخشی از سیاهه درگیری پدر^۷ (هاوکینز و دیگران، ۲۰۰۲) تحت عنوان کلی مقیاس درگیری پدر مورد استفاده قرار گرفت. مقیاس تعامل پدر- کودک بر اساس یک پژوهش کیفی (رمپل و رمپل، ۲۰۱۱) ساخته شده و با ۲۳ ماده سه مؤلفه بازی^۸ (۸ ماده)، مراقبت^۹ (۸ ماده) و

1 - Comparative Fit Index (CFI)

2 - Goodness of Fit Index (GFI)

3 - Incremental Fit Index (IFI)

4 - Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)

5 - Father Involvement Scale

6 - Father-Infant Interaction Scale

7 - Inventory of Father Involvement

8 - play

9 - caretaking

10 - affection

11 - mother support

قرار گرفت. در این پژوهش برای تعیین روایی این مقیاس از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده و الگوی چهارعاملی آن شامل بازی، مراقبت، مهربانی و حمایت از مادر مورد تأیید قرار گرفت. شاخص‌های نیکویی برازندگی مدل شامل نسبت مجذور خی به درجه آزادی، شاخص برازندگی تطبیقی، شاخص برازندگی شاخص برازندگی افزایشی، ریشه دوم واریانس خطای تقریب، و ریشه دوم میانگین مربعات خطای تقریب به ترتیب ۱/۶۸، ۰/۹۴، ۰/۸۵، ۰/۹۴، ۰/۰۵ و ۰/۱۳ به دست آمد. بنابراین مدل مذکور برازندگی مطلوبی با داده‌ها نشان داد. بار عاملی مادّه‌ها (به استثنای مادّه ۲) بین ۰/۳۴ تا ۰/۹۴ بود. همچنین، آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۹۴ به دست آمد.

مقیاس تنیدگی مالی خانواده (کراندال، مگناسون، نوویلا، نوویلا و دیر، ۲۰۱۷). کراندال و دیگران (۲۰۱۷) برای سنجش تنیدگی مالی خانواده ترکیبی از ۷ مادّه شامل ۵ مادّه برگرفته از مقیاس تنیدگی مزمن (امبرسون^۳ و دیگران، ۲۰۰۵) و ۲ مادّه برگرفته از طرح تحول‌های خانواده اسپیلمن^۴ و بورزتی^۵ (۲۰۰۶)، استفاده کرده‌اند. این هفت مادّه تنیدگی والدین درباره مسائل مالی خانواده را در ۱۲ ماه گذشته را (از جمله نگرانی درباره اینکه آیا می‌توانند قبض‌ها را پرداخت کنند و مخارج خود را تأمین کنند و نگرانی درباره بدهی یا داشتن پول کافی برای مسکن و تأمین مخارج سلامت) اندازه می‌گیرند. پاسخگویی به این مقیاس بسته به نوع مادّه و گزینه‌ها بر اساس طیف لیکرت ۳، ۴ یا ۵ درجه‌ای انجام می‌گیرد و در همه مادّه‌ها اعداد بزرگتر نشانه تنیدگی بیشتر است که از مجموع آن‌ها یک نمره کل به دست می‌آید. کراندال و دیگران (۲۰۱۷) روایی این ابزار را توسط تحلیل عاملی اکتشافی بررسی کرده و شاخص‌های ریشه دوم واریانس خطای

تقریب و شاخص برازندگی تطبیقی برازندگی آن را ۰/۵۴ و ۰/۹۹۹ به دست آوردند. بارهای عاملی مادّه‌ها نیز بین ۰/۷۳ الی ۰/۹۷ به دست آمد که نشان داد این هفت مادّه با یک ساختار تک عاملی برازندگی خوبی دارند. همچنین این پژوهشگران اعتبار مناسبی را برای ترکیب این هفت مادّه گزارش کرده‌اند (آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۲). از این ابزار برای اولین بار در ایران در این پژوهش استفاده شده است. برای استفاده از این ابزار، در ابتدا مادّه‌ها توسط پژوهشگر ترجمه شد و سپس ترجمه ابتدایی توسط کارشناسان زبان فارسی و انگلیسی مورد بازبینی قرار گرفت و پس از اعمال اصلاحات لازم، نسخه نهایی تأیید شده مورد استفاده قرار گرفت. در این پژوهش از روش تحلیل عاملی تأییدی برای تعیین روایی این مقیاس استفاده شد. شاخص‌های نیکویی برازندگی مدل شامل نسبت مجذور خی به درجه آزادی، شاخص برازندگی تطبیقی، شاخص برازندگی افزایشی، ریشه دوم واریانس خطای تقریب، و ریشه دوم میانگین مربعات خطای تقریب به ترتیب ۱/۳۳، ۰/۹۹، ۰/۹۸، ۰/۹۹، ۰/۰۳ و ۰/۶۰ به دست آمد. بنابراین می‌توان گفت مدل مذکور برازندگی مطلوبی با داده‌ها دارد. دامنه بار عاملی احراز شده برای مادّه‌ها نیز بین ۰/۴۹ تا ۰/۸۶ به دست آمد. همچنین ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس تنیدگی مالی خانواده ۰/۸۹ به دست آمد.

یافته‌ها

میانگین، انحراف استاندارد و ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است. همانگونه که ملاحظه می‌شود تحول اجتماعی - هیجانی کودک با دلبستگی مادر - کودک و درگیری پدر رابطه مثبت و معنادار دارد. دلبستگی مادر - کودک نیز با درگیری پدر همبستگی مثبت معنادار نشان داد.

جدول ۱

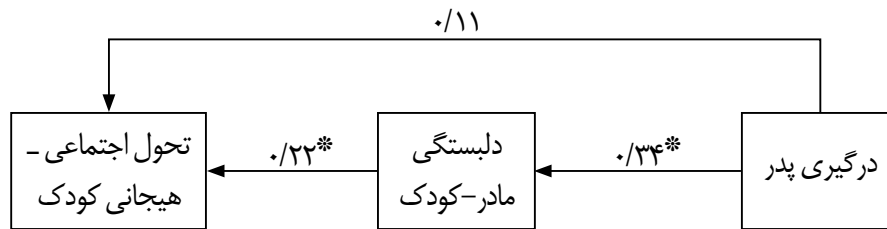
اطلاعات توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	M	SD	۱	۲	۳
۱. تنیدگی مالی خانواده	۱۷/۹۹	۶/۸۹	-		
۲. درگیری پدر	۹۷/۱۱	۱۸/۴۷	-۰/۰۳	-	
۳. دلبستگی مادر کودک	۷۶/۹۹	۷/۹۲	-۰/۰۶	-۰/۳۵*	-
۴. تحول اجتماعی - هیجانی	۴۹/۷۵	۱۵/۸۰	-۰/۰۹	-۰/۱۸*	-۰/۲۲*

*P < ۰/۰۱

بودن اطمینان حاصل شد. اجرای مدل‌یابی معادلات ساختاری به حذف متغیر تنیدگی مالی خانواده و دو مورد از مسیرهای پیشنهادی انجامید. نتیجه نهایی به صورتی که در شکل ۲ نمایش داده شده به دست آمد.

به منظور اجرای روش مدل‌یابی معادلات ساختاری ابتدا از صحت مفروضه‌های عدم وجود داده‌های از دست رفته، عدم وجود داده پرت، و نرمال بودن (قدر مطلق همه کجی‌ها و کشیدگی‌ها کمتر از ۱ بود) و خطی

*P < ۰/۰۱ **P < ۰/۰۰۱

شکل ۲. مدل نهایی این پژوهش

تأیید قرار نمی‌گیرد. با توجه به جدول ۲، درگیری پدر بر دلبستگی مادر-کودک اثر مثبت معنادار دارد ($P < ۰/۰۰۱, \beta = ۰/۳۳۹$) و همچنین دلبستگی مادر-کودک بر تحول اجتماعی-هیجانی کودک اثر مثبت معنادار نشان داد ($P < ۰/۰۰۲, \beta = ۰/۲۲۴$) از این‌رو فرضیه چهارم و پنجم پژوهش تأیید می‌شود. نتایج آزمون بوت‌استراپ حاکی از اثر غیرمستقیم معنادار درگیری پدر بر تحول اجتماعی-هیجانی کودک از طریق واسطه‌گری دلبستگی مادر-کودک بود ($P < ۰/۰۰۲, \beta = ۰/۰۷۸$). بر این اساس، بخشی از فرضیه ششم پژوهش نیز تأیید شد.

اثرهای مستقیم، غیرمستقیم و کل مربوط به مسیرهای معنادار مدل پژوهش در جدول ۲ گزارش شده است. با توجه به نتایج به دست آمده و حذف متغیر تنیدگی مالی خانواده از مدل پیشنهادی، فرضیه اول مبنی بر اثر مستقیم منفی تنیدگی مالی خانواده بر دلبستگی مادر-کودک و همچنین فرضیه دوم پژوهش مبنی بر اثر مستقیم منفی تنیدگی مالی خانواده بر درگیری پدر، رد می‌شوند. همچنین درگیری پدر، اثر مستقیم معناداری بر تحول اجتماعی-هیجانی کودک نشان نداد. بنابراین، فرضیه سوم پژوهش نیز مورد

جدول ۲

اثرهای مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرها در مدل پژوهش

مسیرها	اثر مستقیم		اثر غیرمستقیم		اثر کل	
	P	B	P	B	P	B
از درگیری پدر به دلبستگی مادر-کودک	۰/۰۰۱**	۰/۳۳۹	-	-	۰/۰۰۱**	۰/۳۳۹
از درگیری پدر به تحول اجتماعی-هیجانی کودک	-	-	۰/۰۰۳*	۰/۰۷۸	۰/۰۰۲*	۰/۰۷۸
از دلبستگی مادر-کودک به تحول اجتماعی-هیجانی کودک	۰/۰۰۳*	۰/۲۲۴	-	-	۰/۰۰۳*	۰/۲۲۴

*P < ۰/۰۱ **P < ۰/۰۰۱

با توجه به شاخص‌های برازندگی مدل از جمله نسبت‌خ‌ی دو به درجه آزادی ۲/۴۹۱، شاخص برازندگی تطبیقی ۰/۹۶، شاخص برازندگی افزایشی ۰/۹۶، شاخص برازندگی هنجار شده ۰/۹۴، شاخص برازندگی ۲/۹۹، شاخص برازندگی تعدیل یافته ۰/۹۵، ریشه دوم واریانس خطای تقریب ۰/۰۸ و ریشه دوم میانگین مربعات خطای تقریب ۰/۲۲ مدل از برازندگی مناسبی برخوردار است.

بحث

در این پژوهش رابطه‌ی علی تنیدگی مالی خانواده، درگیری پدر و دلبستگی مادر - کودک با تحول اجتماعی - هیجانی کودک بررسی شد. همان‌گونه که در بخش یافته‌ها بیان شد در اصلاح مدل بر اساس نتایج مدل‌یابی معادلات ساختاری، متغیر تنیدگی مالی خانواده حذف شد. در واقع، این متغیر نتوانست در ترکیب روابط علی بین متغیرهای پژوهش باقی بماند. نتایج اکثر پژوهش‌های پیشین نشانگر اثر درآمد بر درگیری پدر (رول و دیگران، ۲۰۱۹؛ وارکز و واجن، ۲۰۱۶) و تنیدگی مالی ادراک شده بر روابط والدین - فرزندان از جمله رابطه‌ی مادر - کودک است (البهادلی و دیگران، ۲۰۱۵؛ وب و دیگران، ۲۰۱۸). حذف متغیر تنیدگی مالی خانواده را شاید بتوان ناشی از شرایط زمانی اجرای پژوهش دانست چرا که جمع‌آوری اطلاعات این پژوهش مصادف با ابتدای شیوع بیماری کووید ۱۹ بود. پژوهش‌ها (برای مثال تیلور، ۲۰۲۰، خسروانی، آسموندسن، تیلور، بستان و اردستانی، ۲۰۲۱) مؤید وجود تنیدگی‌های شدید مرتبط با شیوع بیماری کووید ۱۹ و همچنین تأثیر این تنیدگی‌ها بر سلامت روانی افراد از جمله والدین بوده است (اسپینلی و دیگران، ۲۰۲۰؛ کومار و دیگران، ۲۰۲۰). لذا احتمال دارد تنیدگی ناشی از شیوع کووید ۱۹ نتایج این پژوهش را تحت تأثیر قرار داده باشد. علاوه بر این، در پژوهش حاضر، مادران، پرسشنامه تنیدگی مالی خانواده را تکمیل کرده‌اند این در حالی است که در جامعه ما مسئولیت امرار معاش خانواده بیشتر بر عهده پدران است و آن‌ها تلاش می‌کنند مادر و فرزندان نگران وضعیت مالی خانواده نباشند. بر این اساس، احتمالاً عامل فرهنگی در این نتیجه اثرگذار بوده است. علاوه بر این، همان‌گونه که در مقدمه نیز ذکر شد در برخی از پژوهش‌هایی که در مورد وضعیت

مالی خانواده و اثر آن بر تحول کودکان انجام گرفته است میزان درآمد مورد توجه بوده قرار گرفته است، در حالی که در پژوهش حاضر ادراک تنیدگی مالی مد نظر قرار گرفته و لزوماً نمی‌توان ادراک تنیدگی مالی را هم جهت با میزان درآمد در نظر گرفت. در این راستا، لازم است در شرایط معمول، رابطه تنیدگی مالی خانواده از دید پدران با درگیری پدر و کیفیت والدگری مورد بررسی قرار گیرد تا بتوان به نتایج روشنی در این زمینه دست یافت.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که درگیری پدر اثر مستقیمی بر تحول اجتماعی - هیجانی کودک ندارد و نتوانسته است به‌نحو معناداری این متغیر را پیش‌بینی کند. این یافته تأییدکننده دیدگاه پژوهش حاضر است (مبنی بر آن که درگیری پدر اثر غیر مستقیم بر تحول کودک دارد و انتظار می‌رود از طریق افزایش دلبستگی مادر - کودک، تحول کودکان را تحت تأثیر قرار دهد). پیشینه پژوهش نیز از طرفی بر اثر مثبت پدر بر رشد و تحول فرزندان دلالت دارد (اوپوندو و دیگران، ۲۰۱۶؛ برون‌تی - تینکیو و دیگران، ۲۰۰۸؛ رول و دیگران، ۲۰۱۹؛ کابراه، ۲۰۰۷؛ یون و دیگران، ۲۰۱۸) و از طرفی دیگر در برخی پژوهش‌ها چنین اثری یافت نشده است (جکسن، ۲۰۱۷؛ سالائوا، ۲۰۱۶). در تأیید یافته حاصل می‌توان به پژوهش جکسن (۲۰۱۷) اشاره کرد که در کل نمونه پژوهش خود، رابطه‌ی بین درگیری پدر و تحول کودک پیدا نکرد. وی این یافته را دال بر اثر غیر مستقیم پدر بر تحول کودک می‌داند. در عین حال اثر مستقیم درگیری پدر در برخی از پژوهش‌ها نیز می‌تواند ناشی از آن باشد که در این پژوهش‌ها نمره کل درگیری پدر مورد توجه قرار گرفته است. این در حالی است که باید توجه داشت که درگیری پدر یک سازه تک‌بعدی نیست که بتوان به‌طور کلی اثرگذاری و یا عدم اثرگذاری آن را نشان داد، بلکه دارای ابعاد مختلفی است که ممکن است در شرایط پژوهشی گوناگون، هر کدام از این ابعاد اثرات متفاوتی را بر جای گذارند. بر این اساس، کیفیت درگیری پدر به جای میزان درگیری او ملاک مناسبی برای پیش‌بینی تحول نوباوگان است (گودسل و ملدروم، ۲۰۱۰) و این امر در پژوهش حاضر مد نظر قرار گرفته است.

امنیتی برخوردار می‌شوند که آن‌ها را قادر می‌سازد به اکتشاف و جست‌وجوی مستقلانه در محیط پیرامون بپردازند، بیشتر با محرک‌های محیطی درگیر شوند، در نتیجه امکان تحول اجتماعی و هیجانی آن‌ها در مقایسه با کودکانی که از رفتار جستجوگرانه کمتری برخوردارند، بیشتر شود (برک، ۲۰۱۴). علاوه بر این، اثر دلبستگی مادر - کودک بر تحول اجتماعی کودک، بر اساس مدل کاری درونی نیز قابل توجیه است. کودکانی که از مراقبین پاسخگو، حساس و در دسترس برخوردارند، در آن‌ها مدل کاری درونی مثبتی نسبت به خود و دیگران شکل می‌گیرد. این مدل به‌نحوه فزاینده‌ای درونی می‌شود، تبدیل به بخشی از شخصیت کودک شده و به روابط جدید تعمیم پیدا می‌کند. به‌نحوی که تفسیر کودک را در موقعیت‌های اجتماعی هدایت کرده و وی را قادر به پیش‌بینی صحیح تعامل‌های اجتماعی می‌سازد (برترتون و مونهلند، ۲۰۱۶). درواقع، دلبستگی ایمن انتظار مثبت در تعامل‌های اجتماعی ایجاد می‌کند (بایرو و دیگران، ۲۰۱۵). این انتظار موجب می‌شود کودکان با اعتماد بیشتری در تعامل‌های اجتماعی ورود پیدا کنند و از محرک‌های اجتماعی استقبال بیشتری کنند (لبلانز و دیگران، ۲۰۱۷).

نتایج این پژوهش بیانگر نقش واسطه‌ای دلبستگی مادر - کودک در رابطه بین درگیری پدر و تحول اجتماعی هیجانی کودک است. به این معنا که با افزایش درگیری پدر، دلبستگی بین مادر و کودک افزایش و از این طریق تحول اجتماعی - هیجانی کودکان بهبود یافته است. درگیری پدر در والدگری و حمایت وی از مادر، منجر به احساس کارآمدی مادر در والدگری شده (کانگ و دیگران، ۲۰۰۴) و با برقراری آرامش روانی و فضای گرم و صمیمی در خانواده (اپوندو و دیگران، ۲۰۱۶) احتمال تعامل مثبت مادر - کودک (تیزر و دیگران، ۲۰۰۹) که مبنای دلبستگی است، افزایش می‌یابد. همچنین، حمایت هیجانی پدر از مادر احتمال ابتلاء به افسردگی پس از زایمان را در مادر کاهش می‌دهد (چانگ و دیگران، ۲۰۰۷). با توجه به متون علمی، مادران افسرده از قابلیت ایجاد دلبستگی ایمن در فرزندان برخوردار نیستند. بنابراین، با کاهش احتمال افسردگی زمینه تشکیل دلبستگی ایمن بین مادر و

نتایج این پژوهش حاکی از اثر مثبت درگیری پدر بر دلبستگی مادر - کودک است. این یافته با نتایج پژوهش‌های پیشین مبنی بر اثر درگیری پدر بر روابط بین مادر و کودک همسو است (اپوندو و دیگران، ۲۰۱۶؛ کانگ و دیگران، ۲۰۰۴؛ وانگ و دیگران، ۲۰۱۹). در تفسیر این یافته می‌توان گفت درگیری پدر از طریق کاهش هیجان‌ها و حالت‌های منفی (وانگ و دیگران، ۲۰۱۹) و بالا بردن اعتماد به خود والدگری (کانگ و دیگران، ۲۰۰۴) با دلبستگی مادر به کودک مرتبط است. همچنین با توجه به پژوهش‌های انجام شده درگیری پدر منجر به افزایش تعامل‌های مثبت مادر - کودک (تیزر و دیگران، ۲۰۰۹) و کاهش افسردگی پس از زایمان مادران که (یکی از موانع تشکیل دلبستگی مادر - کودک است)، می‌شود (چانگ و دیگران، ۲۰۰۷). علاوه بر این، درگیری پدر از طریق پذیرفتن مسئولیت در امور خانه و والدگری، منجر به آرامش روانی در خانواده می‌شود و امکان برقراری تعامل مؤثر بین مادر و کودک را افزایش می‌دهد (اپوندو و دیگران، ۲۰۱۶). با توجه به این اثرها قابل انتظار است که درگیری پدر دلبستگی بین مادر و کودک را افزایش دهد.

یافته دیگر این پژوهش نشانگر اثر مثبت دلبستگی مادر - کودک بر تحول اجتماعی - هیجانی کودک است. این یافته با نظریه دلبستگی (بالبی، ۱۹۸۲) و نتایج پژوهش‌های پیشین (ریرا - مارتین و دیگران، ۲۰۱۸؛ کوچاک و اوزجان، ۲۰۱۸؛ لبلانز، دجیل، دانیولت، بیوچامپ و برنیر، ۲۰۱۷؛ ماسکرونی و ایونیو، ۲۰۱۹؛ میسون و دیگران، ۲۰۱۱) که حاکی از رابطه بین دلبستگی مادر - کودک و تحول روان‌شناختی کودکان است، همخوانی دارد. کودکان در دوره نوباوگی در ابراز و تنظیم هیجان، فوق‌العاده به مراقبین وابسته هستند. مراقب و کودک با استفاده از علایم هیجانی یکدیگر شرایط هیجانی را درک کرده و مراقب با استفاده از راهبردهای تنظیم هیجان به کودک خود کمک می‌کند پاسخ مناسبی به موقعیت نشان دهد (سیگلمن و رایدر، ۲۰۱۸). مراقبینی که از اینگونه راهبردها استفاده می‌کنند نسبت به هیجان‌های فرزند خود حساس بوده و فرزندان را پرورش می‌دهند که تنظیم هیجان مؤثرتری دارند، همچنین، کودکانی که نسبت به مراقب خود دلبسته هستند، از پایگاه

استفاده از طرح همبستگی در این پژوهش، استنباط علی از نتایج آن با محدودیت همراه است. پیشنهاد می شود پژوهشگران در بررسی های بعدی به مقایسه اثر درگیری پدر و مادر بر تحول کودکان بپردازند. علاوه بر این، بررسی اثر تنیدگی مالی خانواده بر تحول فرزندان در شرایط معمول، به روشن سازی و رفع ابهام در خصوص نقش این متغیر کمک خواهد کرد.

منابع

- Alexander, A., O'Riordan, M. A., & Furman, L. (2010). Do breastfeeding intentions of pregnant innercity teens and adult women differ? *Breastfeeding Medicine*, 5(6), 289-296.
- Altafim, E. R. P., McCoy, D. C., Brentani, A., de Uilhôa Escobar, A. M., Grisi, S. J., & Fink, G. (2020). Measuring early childhood development in Brazil: Validation of the caregiver reported early development instruments (CREDI). *Jornal de Pediatria*, 96(1), 66-75.
- Ashdown, D. M., & Bernard, M. E. (2012). Can explicit instruction in social and emotional learning skills benefit the social-emotional development, well-being, and academic achievement of young children? *Early Childhood Education Journal*, 39(6), 397-405.
- Ayoub, C. C., Bartlett, J. D., & Swartz, M. I. (2014). Parenting and Early Intervention: the impact on children's social and emotional skill development. In S. H. Landry & C. L. Cooper (Eds.), *Wellbeing in children and families wellbeing: A complete reference guide* (pp. 179-210). NY: John Wiley & Sons, Inc.
- Berk, L. E. (2014). *Development through the lifespan* (6th ed.). Translated by Y. Sayed Mohammadi. Tehran: Arassbarab. [In Persian].
- Biro, S., Alink, L. R., Huffmeijer, R., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van IJzendoorn, M. H. (2015). Attachment and maternal sensitivity are related to infants' monitoring of animated social interactions. *Brain and Behavior*, 5(12), 1-13.
- Black, M. M., Walker, S. P., Fernald, L. C., Andersen, C. T., DiGirolamo, A. M., Lu, C., McCoy, D.C., Fink, G., Shawar, Y.R., Shiffman, J., & Devercelli, A. E. (2017). Early childhood development coming of age: science through the life course. *The Lancet*, 389, 77-90.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Attachment*. New York, NY, US: Basic Books.

کودک فراهم می شود. بالطبع مادرانی که با تمایل و هیجان های مثبت فرزند خود را تغذیه می کنند، به احتمال بیشتری دلبستگی ایمن را در فرزندان خود شکل می دهند. با افزایش دلبستگی بین مادر و کودک، احتمال اکتشاف مستقلانه در محیط، نگرش مثبت به خود و دیگران و توانایی پیش بینی موقعیت های اجتماعی به وسیله کودک افزایش یافته و از این طریق تحول اجتماعی وی تسهیل می شود. از طرف دیگر مادرانی که در مراقبت های خود از ویژگی های پاسخگو بودن، حساس بودن و در دسترس بودن که از ویژگی های منبع دلبستگی ایمن است، برخوردارند، به علائم هیجانی فرزندان خود توجه کرده و با پاسخگویی به موقع و کمک به فرزندان در شناخت و تنظیم هیجان ها، منجر به تحول هیجانی آن ها می شوند. در مجموع نتایج این پژوهش نقش غیر مستقیم درگیری پدر بر تحول اجتماعی - هیجانی کودک را مورد تأیید قرار داد. این پژوهش از اولین بررسی هایی است که در ایران بر روی تحول کودکان (کودکان زیر ۲ سال) و عوامل مؤثر بر آن انجام گرفته است و از این جنبه به گسترش بدنه دانش در حوزه روان شناسی تحولی کمک شایانی کرده است. هم چنین، این پژوهش پیشگام پژوهش در مورد تحول کودکان در ایران بوده و با کاربرد ابزارهای سنجش تحول کودک شرایط انجام پژوهش های متعدد و جامع تر را به وسیله پژوهشگران دیگر هموار کرده است. نتایج این پژوهش تلویح های ارزشمندی نیز برای متولیان امر آموزش و سلامت خانواده دارد. تلاش برای تغییر کلیشه های جنسیتی رایج مبنی بر اینکه پدران مسئولیتی در قبال مراقبت از فرزندان خود ندارند، از رسالت های مهم مراکز آموزش و سلامت خانواده است. به ویژه امروزه که زنان نیز پا به پای مردان در فعالیت های اجتماعی و اقتصادی شرکت دارند، ضرورت درگیری پدران در والدگری بیشتر از پیش احساس می شود. از محدودیت های این پژوهش، جمع آوری اطلاعات در بحران کووید ۱۹ است. بر این اساس لازم است در تعمیم نتایج این پژوهش هم به دلیل جو روان شناختی حاکم بر خانواده ها و هم به دلیل شیوه مجازی گردآوری اطلاعات، به زمان ها و شرایط معمول احتیاط کرد. هم چنین، به دلیل

- El-Behadli, A. F., Sharp, C., Hughes, S. O., Obasi, E. M., & Nicklas, T. A. (2015). Maternal depression, stress and feeding styles: towards a framework for theory and research in child obesity. *British Journal of Nutrition*, 113(S1), 55-71.
- Fagan, J., & Barnett, M. (2003). The relationship between maternal gatekeeping, paternal competence, mothers' attitudes about the father role, and father involvement. *Journal of Family Issues*, 24(8), 1020-1043.
- Feinberg, M. E., & Kan, M. L. (2016). Family foundations. In M. J. Van Ryzin, K. L. Kumpfer, G. M. Fosco, & M. T. Greenberg. (Eds.), *Family-based prevention programs for children and adolescents. Theory, research, and large-scale dissemination* (pp. 23-41). New York & London: Psychology Press.
- Flynn-Bowman, A. (2019). *Increasing father involvement in the care of their infant using text messages: The DadRocks study*. Master's thesis, Faculty of Applied Health Sciences, Brock University.
- Frascarolo, F., Zaouche-Gaudron, C., & Favez, N. (2005). Variations in fathers' discourse on fatherhood and in family alliances during infancy. *European Journal of Psychology of Education*, 20(2), 185-199.
- Gibbs, B. G., Forste, R., & Lybbert, E. (2018). Breastfeeding, parenting, and infant attachment behaviors. *Maternal and Child Health Journal*, 22(4), 579-588.
- Goodsell, T. L., & Meldrum, J. T. (2010). Nurturing Fathers: A qualitative examination of child-father attachment. *Early Child Development and Care*, 180 (1-2), 249-262.
- Guajardo, N. R., Snyder, G., & Petersen, R. (2009). Relationships among parenting practices, parental stress, child behaviour, and children's social-cognitive development. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 18(1), 37-60.
- Hasanpour, S., Ouladsahebmadarek, E., Hosseini, M. B., Mirghafourvand, M., Heidarabadi, S., & Jafarabadi, M. A. (2018). Mother-infant attachment at the age of 1 year in recipients of developmental care after preterm birth. *International Journal of Women's Health and Reproduction Sciences*, 6(1), 90-96.
- Hawkins, A. J., & Palkovitz, R. (1999). Beyond ticks and clicks: The need for more diverse and broader conceptualizations and measures of father involvement. *The Journal of Men's Studies*, 8, 11- 32.
- Bretherton, I., & Munholland, K. A. (2016). The internal working model construct in light of contemporary neuroimaging research. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 102-127). New York, NY: Guilford Press.
- Bronte-Tinkew, J., Carrano, J., Horowitz, A., & Kinukawa, A. (2008). Involvement among resident fathers and links to infant cognitive outcomes. *Journal of Family Issues*, 29(9), 1211-1244.
- Bugental, D. B., Ellerson, P. C., Lin, E. K., Rainey, B., Kokotovic, A., & O'Hara, N. (2002). A cognitive approach to child abuse prevention. *Journal of Family Psychology*, 16, 243-258.
- Cabrera, N. J., & Volling, B. L. (2019). Moving research on fathering and children's development forward: Priorities and recommendations for the future. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 84, 107-117.
- Cabrera, N. J., Shannon, J. D., & Tamis-LeMonda, C. (2007). Fathers' influence on their children's cognitive and emotional development: From toddlers to pre-K. *Applied Developmental Science*, 11, 208- 213.
- Chang J. J., Halpern C. T., & Kaufman J. S. (2007). Maternal depressive symptoms, father's involvement, and the trajectories of child problem behaviors in a US national sample. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 161, 697-703.
- Condon, J. & Corkindale, C. (1998). The assessment of parent-to-infant attachment: Development of a self-report questionnaire instrument. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 16(1), 57-76.
- Condon, J. (2015). Maternal Postnatal Attachment Scale (measurement instrument). Retrieved 2 Feb. 2019 from <http://hdl.handle.net/2328/35291>.
- Crandall, A., Magnusson, B. M., Novilla, M. L. B., Novilla, L. K. B., & Dyer, W. J. (2017). Family financial stress and adolescent sexual risk-taking: The role of self-regulation. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(1), 45-62.
- Darling-Churchill, K. E., & Lippman, L. (2016). Early childhood social and emotional development: Advancing the field of measurement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45, 1-7.

- (2020). Intervention and improved well-being of basic science researchers during the COVID 19 era: A case study. *Frontiers in Psychology*, 11, 3080. Retrieved 20 July 2022 from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.574712/full>
- Lajiness-O'Neill, R., Brooks, J., Lukomski, A., Schilling, S., Huth-Bocks, A., Warschusky, S., & Morris, N. (2018). Development and validation of PediaTrac™: A web-based tool to track developing infants. *Infant Behavior and Development*, 50, 224-237.
- Lamb, M. E., & Lewis, C. (2015). The role of parent-child relationships in child development. In M. H. Bornstein & M. E. Lamb (Eds.), *Developmental science: An advanced textbook* (pp. 535-586). New York, NY: Psychology Press.
- Lamb, M. E., Pleck, J. H., Charnov, E. L., & Levine, J. A. (1987). A biosocial perspective on paternal behavior and involvement. In J. B. Lancaster, J. Altman, A. S. Rossi, and L. R. Sherrod (Eds.) *Parenting across the lifespan: Biosocial dimensions* (pp. 111-142). New York, NY: Aldine de Gruyter.
- Lancaster, G. A., McCray, G., Kariger, P., Dua, T., Titman, A., Chandna, J., & Tofail, F. (2018). Creation of the WHO Indicators of Infant and Young Child Development (IYCD): Metadata synthesis across 10 countries. *BMJ Global Health*, 3(5), 1-15.
- Leblanc, E., Dégeilh, F., Daneault, V., Beauchamp, M. H., & Bernier, A. (2017). Attachment security in infancy: A preliminary study of prospective links to brain morphology in late childhood. *Frontiers in Psychology*, 8, 1-13.
- Maas, A. J. B., Vreeswijk, C. M., & van Bakel, H. J. (2013). Effect of situation on mother-infant interaction. *Infant Behavior and Development*, 36(1), 42-49.
- MacKenzie, M. J., & McDonough, S. C. (2009). Transactions between perception and reality: Maternal beliefs and infant regulatory behavior. In A. Sameroff (Ed.), *The transactional model of development: How children and contexts shape each other* (pp. 35-54). US.: American Psychological Association.
- Marsiglio, W., Amato, P., Day, R. D., & Lamb, M. E. (2000). Scholarship on fatherhood in the 1900s and beyond. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 1173-1191.
- Hawkins, A., Bradford, K. P., Palkovitz, R., Christiansen, S. L., Day, R. D., & Call, V. R. (2002). The inventory of father involvement: A pilot study of a new measure of father involvement. *The Journal of Men's Studies*, 10, 183-196.
- Hollenstein, T., Tighe, A. B., & Loughheed, J. P. (2017). Emotional development in the context of mother-child relationships. *Current Opinion in Psychology*, 17, 140-144.
- Jackson, D. B. (2017). The interplay between early father involvement and neonatal medical risk in the prediction of infant neurodevelopment. *Prevention Science*, 18(1), 106-115.
- Jimenez, D. P., Baumwell, L., & Tamis-LeMonda, C. S. (1998). Maternal stress and mother-child interactions. *Infant Behavior and Development*, 21, 483-496.
- Johnson, C. P., & Blasco, P. A. (1997). Infant growth and development. *Journal of Pediatrics Review*, 18(7), 224-242.
- Kang, K. A., Kim, S. J., & Son, E. J. (2004). A study on the mother's perception, caring-confidence, and attitude towards own newborn infants. *Korean Journal of Child Health Nursing*, 10(3), 311-320.
- Keller, H. (2018). Parenting and socioemotional development in infancy and early childhood. *Developmental Review*, 50, 31-41.
- Khosravani, V., Asmundson, G. J., Taylor, S., Baştan, F. S., & Ardestani, S. M. S. (2021). The Persian COVID stress scales (Persian-CSS) and COVID-19-related stress reactions in patients with obsessive-compulsive and anxiety disorders. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 28, 100615. Retrieved 20 July 2022 from <http://www.elsevier.com/locate/jocrd>
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. UK.: Guilford Publications.
- Knauer, H. A., Ozer, E. J., Dow, W. H., & Fernald, L. C. (2019). Parenting quality at two developmental periods in early childhood and their association with child development. *Early Childhood Research Quarterly*, 47, 396-404.
- Koçak, D. Y., & Özcan, H. (2018). Postnatal maternal attachment: a retrospective study. *Perinatal Journal*, 26(2), 78-86.
- Kumar, S., Kodidela, S., Kumar, A., Gerth, K., & Zhi, K.

- Psychology*, 10, 1-18.
- Salaeva, D. (2016). *Structural equation model of father involvement in infant development in Vietnam using identity theory*. Master's thesis, Faculty of Applied Health Sciences, Brock University.
- Sameroff, A. J., & MacKenzie, M. J. (2003). Research strategies for capturing transactional models of development: The limits of the possible. *Development and Psychopathology*, 15, 613-640.
- Seyed Mousavi, P., & Nouri Moghadam, S. (2016). Attachment and developmental outcomes: The role of mental representations in predicting internalizing and externalizing problems in preschool children. *Journal of Developmental Psychology: Iranian Psychologists*, 12(47), 263-251. [In Persian].
- Sigelman, C. K., & Rider, E. A. (2018). *Life-span human development*. New York: Cengage Learning.
- Spinelli, M., Lionetti, F., Pastore, M., & Fasolo, M. (2020). Parents' stress and children's psychological problems in families facing the COVID-19 outbreak in Italy. *Frontiers in Psychology*, 11, 1713. Retrieved 15 June 2020 from <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg>.
- Su, L. P., Kubricht, B., & Miller, R. (2017). The influence of father involvement in adolescents' overall development in Taiwan. *Journal of Adolescence*, 59, 35-44.
- Taylor, S., Landry, C. A., Paluszek, M. M., Fergus, T. A., McKay, D., & Asmundson, G. (2020). Development and initial validation of the COVID Stress Scales. *Journal of Anxiety Disorders*, 72, 102232. Retrieved 15 June 2020 from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7198206/>
- Tessier, R., Charpak, N., Giron, M., Cristo, M., Calume, Z. F., & Ruiz-Peláez, J. G. (2009). Kangaroo mother care, home environment and father involvement in the first year of life: *Acta Paediatrica*, 98 (9), 1389-1544.
- Van Bakel, H. J. A., & Hall, R. A. (2020). The Father-infant relationship beyond caregiving sensitivity. *Attachment & Human Development*, 22(1), 27-31.
- Varghese, C., & Wachen, J. (2016). The determinants of father involvement and connection to children's literacy and language outcomes: a review of literature. *Marriage Family Review*, 52, 331-359.
- Mascheroni, E., & Ionio, C. (2019). The efficacy of interventions aimed at improving post-partum bonding: A review of interventions addressing parent-infant bonding in healthy and at risk populations. *Journal of Neonatal Nursing*, 25(2), 61-68.
- Mason, Z. S., Briggs, R. D., & Silver, E. J. (2011). Maternal attachment feelings mediate between maternal reports of depression, infant social-emotional development, and parenting stress. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 29(4), 382-394.
- McCoy, D. C., Waldman, M., Team, C. F., & Fink, G. (2018). Measuring early childhood development at a global scale: Evidence from the Caregiver-Reported Early Development Instruments. *Early Childhood Research Quarterly*, 45, 58-68.
- Opondo, C., Redshaw, M., Savage-McGlynn, E., & Quigley, M. A. (2016). Father involvement in early child-rearing and behavioural outcomes in their pre-adolescent children: evidence from the ALSPAC UK birth cohort. *BMJ Open*, 6(11), 1-9.
- Ponnet, K., Wouters, E., Goedemé, T., & Mortelmans, D. (2016). Family financial stress, parenting and problem behavior in adolescents: An actor-partner interdependence approach. *Journal of Family Issues*, 37(4) 574- 597.
- Purdy, E. R. (2020). Infant and toddler development. Encyclopaedia Britannica. Retrieved 2 Nov. 2020 from <https://www.britannica.com/science/infant-and-toddler-development>.
- Rempel, L. A., & Rempel, J. K. (2011). The breastfeeding team: the role of involved fathers in the breastfeeding family. *Journal of Human Lactation*, 27(2), 115-121.
- Rempel, L. A., Rempel, J. K., Khuc, T. N., & Vui, L. T. (2017). Influence of father-infant relationship on infant development: A father-involvement intervention in Vietnam. *Developmental Psychology*, 53(10), 1844.
- Riera-Martín, A., Oliver-Roig, A., Martínez-Pampliega, A., Cormenzana-Redondo, S., Clement-Carbonell, V., & Richart-Martínez, M. (2018). A single Spanish version of maternal and paternal postnatal attachment scales: Validation and conceptual analysis. *PeerJ*, 6, 1-22.
- Rollè, L., Gullotta, G., Trombetta, T., Curti, L., Gerino, E., Brustia, P., & Calderara, A. M. (2019). Father involvement and cognitive development in early and middle childhood: A systematic review. *Frontiers in*

- aged 1-4 years in Tehran kindergartens in 2013. *Journal of Child Mental Health*, 5 (1), 117-126. [In Persian].
- Yoona, S., Jennifer, L., Bellamyb, J. L., Kimc, W., & Yoon, D. (2018). Father involvement and behavior problems among Preadolescents at Risk of Maltreatment. *Journal of Child Family Studies*, 27(2), 494-504.
- Zeinali, S., Mazeheri, M. A., Sadeghi, M. S., & Jabari, M. (2011). The relationships of mothers' attachment to infant and mothers' psychological characteristics to feeding problem in infants. *Journal of Developmental Psychology: Iranian Psychologists*, 8(29), 55-66. [In Persian].
- Zych, I., & Llorent, V. J. (2020). An intervention program to enhance social and emotional competencies in pre-service early childhood education teachers. *Psychology, Society, & Education*, 12(1), 17-30.
- Wang, X., Wu, Q., & Yoon, S. (2019). Pathways from father engagement during infancy to child aggression in late childhood. *Child Psychiatry & Human Development*, 50(4), 605-617.
- Webb, H. J., Zimmer-Gembeck, M. J., Scuffham, P. A., Scott, R., & Barber, B. (2018). Family stress predicts poorer dietary quality in children: Examining the role of the parent-child relationship. *Infant and Child Development*, 27(4), e2088.
- Yates, T., Ostrosky, M. M., Cheatham, G. A., Fetting, A., Shaffer, L., & Santos, R. M. (2008). Research synthesis on screening and assessing social-emotional competence. Retrieved 24 Apr. 2021 from http://csefel.vanderbilt.edu/documents/rs_screening_assessment.pdf.
- Yavarian, R., Sohrabi, F., & Haghghi, M. M. (2018). Study of social - emotional skills development of children